

HORIZONTÁLIS MŰHELY /
HORIZONTAL RESEARCH NETWORK

**A környezetvédelem mint társadalmi probléma
a térben. Az MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete
környezeti kérdéseket kutató horizontális
műhelyének elindulásához**

Environmental protection as a social problem in space

HOYK EDIT, VARJÚ VIKTOR

HOYK Edit: tudományos főmunkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 6000 Kecskemét, Rákóczi út 3.; hoyk@rkk.hu

VARJÚ Viktor: tudományos főmunkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; varju@rkk.hu

Edit HOYK: senior research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences; Rákóczi út 3.; H-6000 Kecskemét, Hungary; hoyk@rkk.hu

Viktor VARJÚ: senior research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; varju@rkk.hu

2014 júliusában fogalmazódott meg az MTA KRTK Regionális Kutatások Intézetének kutatóiban, hogy célszerű lenne létrehozni egy, a környezeti kérdésekkel foglalkozó horizontális (az intézet több kutatóhelyének kutatóit integráló) műhelyt. Az okok többrétűek voltak. A kor kihívásának megfelelően egyre többen foglalkoztunk környezetvédelmi, illetve természetvédelmi kérdésekkel (a továbbiakban környezeti kérdések), azok társadalmi hatásaival, s a társadalom környezeti hatásainak térbeli sajátosságai is megjelentek kutatásainkban.

A környezeti kutatások rendkívül sokrétűek; a megújuló energia kérdésétől a városi terek zöld infrastruktúráján keresztül a területfejlesztésbe integrált környezeti politikáig számos területet érintenek, éppen ezért nehéz volt olyan közös témát találni, amely mentén elindulhat a közös munka. Végül egy nyertes, a

klímaváltozás hosszú távú társadalmi, gazdasági és területi hatásaira, az adaptív kapacitások előrejelzésére irányuló projekt elindíthatta a közös gondolkodást.

Koncepcionális keret

A műhely munkatársai különböző tudományterületek szakértőit képviselve (társadalom-, egészség- és természetföldrajz, közgazdaságtan, szociológia) létrehoztak egy multidiszciplináris alapot, amely a környezeti kérdések kutatásánál alapvető fontosságú. Ez a keret az egyes diszciplínák sajátos elméleti-koncepcionális kereteit is meghatározza, magukban hordozva az egyes tudományterületek által használt jellemző feltáró és elemző módszertani irányokat és eszközöket. A térinformatika, a kvalitatív és kvantitatív szociológiai feltáró módszerek együttes alkalmazása kiemelkednek ezek közül.

Az empirikus adatfelvételekre, valamint az elérhető (akár big data) adatbázisokra épülő értékelő, elemző, összefüggés-feltáró munkák mellett szerepet szánunk az elméleti kutatásoknak is. Ez biztosítja számunkra a folyamatos visszacsatolást, az empirikus kutatói és elemzői munka irányainak újradefiniálását az ember és környezet térben elhelyezett viszonyainak elemzése során.

A térbeliség mellett másik fontos dimenziónk az időbeliség. A folyamatok időbeli beágyazottságának megértése, a változás értékelése nemcsak a múlt és a jelen leírásában, hanem a jövő modellezésében is meghatározó szerepet tölt be.

A környezeti kutatások társadalmi hatása akkor a legnagyobb, ha a széles közönség számára közérthetően megismerhetővé válik. Ezért terveink között szerepel, hogy különböző kommunikációs csatornákon keresztül eredményeinkről időről időre beszámoljunk a szakmai közösség mellett a társadalom széles rétegének. A társadalom információigényéről pedig első kézből, kvantitatív, attitűd- és problémafeltáró adatfelvételeken és elemzéseken keresztül kívánunk képet kapni.

A környezeti kutatások egyik legfontosabb feladata a környezeti problémafelvetések és megoldási lehetőségeinek integrálása a fejlesztéspolitikába. A környezeti politika integrációját egyrészt tudományos és szakpolitikai diskurzusokkal érhetjük el, másrészt a döntéshozási rendszerek folyamatos, tudományos igényű kutatásával és az eredmények visszacsatornázásával. Meggyőződésünk szerint a „csatolt integráció” elkerülése és a „valódi környezetpolitikai integráció” csak így valósítható meg, legyen szó megújuló energetikai, avagy klímaváltozással kapcsolatos kérdésekről.

Kutatásaink kivitelezése tehát kifejezetten interdiszciplináris munka. Nem csupán szűkebb szakterületünkkel kapcsolatban szükséges széles körű ismeretekkel rendelkezni, hanem elengedhetetlen a más tudományterületekben való jártasság, illetve a szoros együttműködés a természet- és a társadalomtudományok képviselői között. Éppen ezért a célunk az, hogy kutatási

közösségünket nyitottá tegyük más intézmények felé, így biztosítva újabb diszciplínák (pl. biológia, ökológia) megjelenését csoportunkban, amelyen keresztül a minél szélesebb körű térbeli összehasonlítás lehetővé válik.

Közösen megvalósítható kutatási tervek

Célunk fórumot biztosítani arra, hogy az MTA KRTRK-ból (és azon kívülről) érkező, különböző diszciplínákban jártas szakértők minél szélesebb körben vitassák meg gondolataikat, ötleteiket, kutatási eredményeiket annak érdekében, hogy az egyes témákhoz kapcsolódóan szinergiákat alakítsanak ki, egymásnak friss ötleteket adva újabb – immáron közösen elért – eredményekkel szolgálják a tudomány, a társadalom, a környezet- és a természetvédelem érdekeit.

A környezeti kérdések rendkívül széles skálán mozognak, ezért a lehetőségek közül műhelyünk elsősorban azokra a témakörökre fókuszál, amelyekben már kutatási eredményekkel rendelkezünk. Kutatási területeink az újabb és újabb szakértők bevonásával terveink szerint bővülnek. Műhelyünk rövid és középtávon az alábbi témakörök köré csoportosítva kívánja munkáját folytatni:

- Magyarország hosszú távú társadalmi és gazdasági fejlődési pályájának előrejelzésére tett kísérletével (<http://nater.rkk.hu>) 2050-ig szóló társadalmi és gazdasági fejlődési pályákat vázoltunk a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás témájában. Az eredmények jelenleg a Nemzeti Adaptációs Térinformatikai Rendszer (NATÉR) részét képezik. A szakirodalmi elemzés, a módszertani fejlesztés és a modellépítés mellett a NATÉR új, társadalmi-gazdasági típusú, a jövőre vonatkozó adatokkal egészült ki. A projektben demográfiai, gazdasági és földhasználati témákban vizsgáltuk és számszerűsítettük különböző földrajzi léptékeken és időtávokon, hogy a társadalmi-gazdasági térbeli folyamatok és a klímaváltozás hogyan hatnak egymásra. Ennek a munkának a folytatását hazai és nemzetközi kapcsolatok erősítésével kívánjuk folytatni.
- SEERISK néven a BM Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetésével transznacionális projekt valósult meg, amelynek keretében hat közép- és délkelet-európai mintaterületen terepmunkák során történtek kockázatelemzések, GIS-alapú kockázati térképezések és társadalmi felmérések. A társadalmi felmérés célja volt a helyi közösségek klímatudatosságának, a megelőzéssel és felkészüléssel kapcsolatos attitűdjének megismerése. Egyik fontos eredmény, hogy helyi szinten a klímadaptáció megvalósulásában meghatározó szerepe van a nemzeti szintű szabályozásnak, a települési önkormányzatoknak, illetve az oktatási-nevelési intézményeknek. *A klímaváltozással és környezeti kérdésekkel kapcsolatos területi attitűdvizsgálatok* eddig is és a jövőben is – az előző részben kifejtett okok miatt – egyik *alappillére* lesz műhelyünknek.

- A környezetpolitika és a környezetpolitikai célkitűzések ma már megkerülhetetlen szerves részei a fejlesztési tevékenységeknek, legyen szó területfejlesztésről, területi tervezésről vagy gazdaságfejlesztésről. Az, hogy a környezeti politika hogyan integrálódik ezekbe, összetett kérdés. Hazai és nemzetközi kutatások foglalkoznak a környezetpolitikai integráció elméletével, társadalmi-kulturális sajátosságaival, hatékonyságával. A környezetpolitikai kutatásoknak fontos fókusza az új igazgatási módok közötti szinergia és az alkalmazott tudás, valamint a tudás-transzfer különböző formáinak figyelembevétele, hiszen a tudástársadalomban rendkívül gyors változások mennek végbe, amelyek mindig a leginnovatívabb megoldásokat preferálják. A környezetpolitikai integráció kutatása és adekvát alkalmazásának forszírozása egyaránt feladata a műhelynek.
- A klímakockázatok alapvetően függenek a földrajzi, a társadalmi és a gazdasági viszonyoktól. A nagyvárosok és városok a természetestől nagymértékben eltérő környezeti rendszert alkotnak, sajátosságaik folytán a klímaváltozás hatásai markánsabban érintik őket. A városi zöld infrastruktúra jelentős mértékben képes hozzájárulni a klímavédelem szempontjából is lényeges CO₂-kibocsátás mérsékléséhez, valamint a növényzet O₂-termelése révén a városi levegőminőség javításához. Kutatásunk a városökológia témakörén belül mozog, amelynek egyik fő kihívása vizsgálati eredményeivel hozzájárulni az élhetőbb városi környezethez, tágabb értelemben a klímaváltozás negatív következményeinek mérsékléséhez.
- A környezeti kutatások kiemelkedő tere az ember által lakott település. A városokra koncentráló kutatások mellett kiemelt szerepet szánunk a város és vidéke kapcsolatának, együttműködésének is. A környezetvédelmi-környezetgazdálkodási elvek (kiemelten az energiahatékonyság) városi és vidéki térségekben történő érvényesülése, és azoknak a modern építészet, az energiagazdálkodás és a komplex vidékfejlesztés feladataival való összehangolása fontos fókusza kutatásainknak.
- A megújuló energia problematikája ma már egyre kevésbé a tradicionális térbeliséget feszegeti. Az energiapolitika, a megújuló energia támogatáspolitikája egyre inkább felülírja a természetföldrajzi lehetőségeket és keretfeltételeket. Éppen ezért a megújuló energia társadalmi és gazdasági feltételeinek, adottságainak vizsgálata napjainkban megkerülhetetlen. A társadalom – pl. mentális, gazdasági – befogadóképessége vagy a politikai támogatottság alapvető feltételei a megújulók terjedésének. Mindemellett nélkülözhetetlen a lokális társadalomra és gazdaságra gyakorolt hatások elemzése is.

Reményeink szerint az MTA KRTK Regionális Kutatások Intézetének környezeti műhelye lehetőséget teremt a fent említett mélyebb, összefüggő interdiszciplináris kutatásokra.